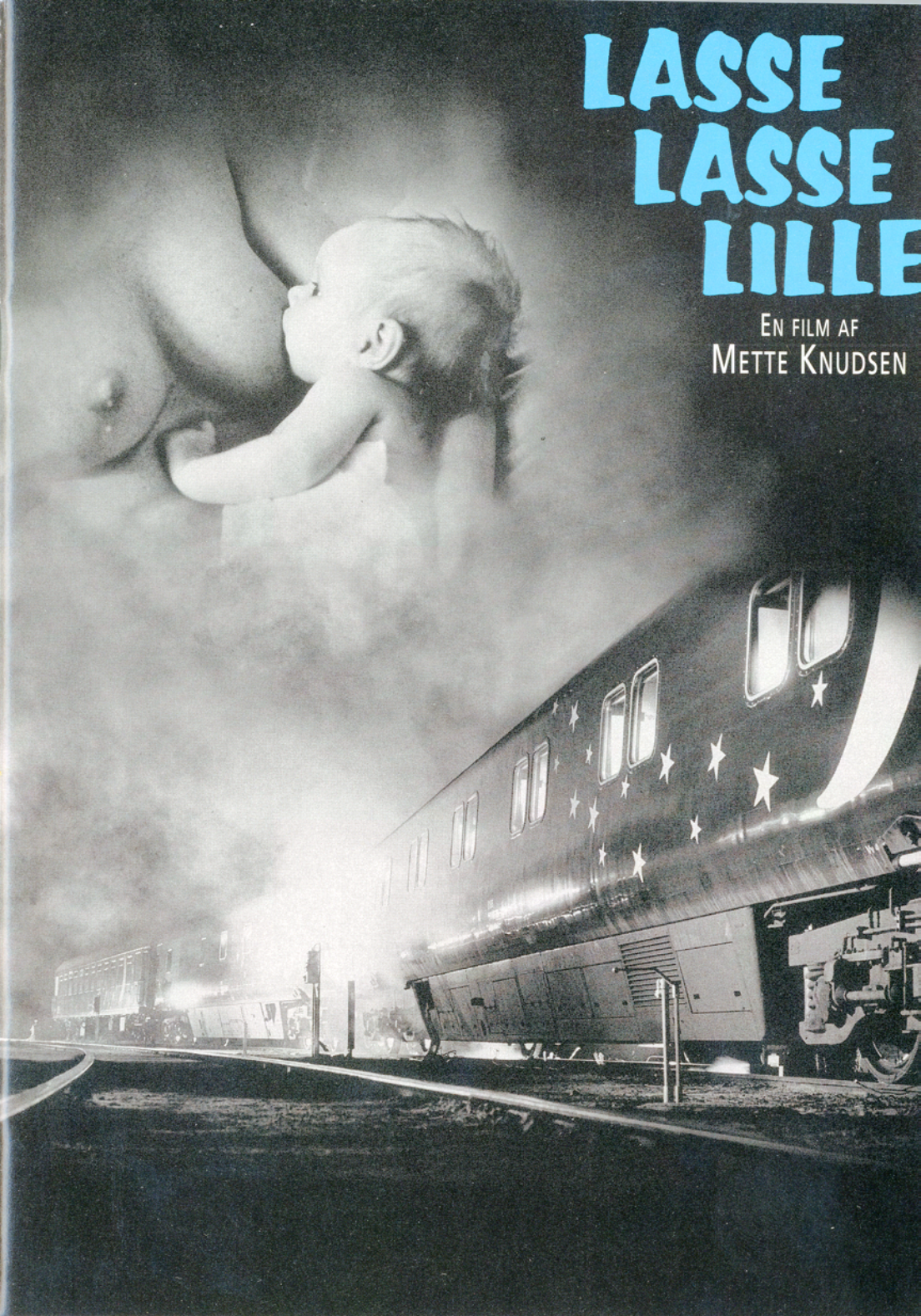

LASSE LASSE LILLE

EN FILM AF
METTE KNUDSEN

Manus og instruktion: **Mette Knudsen**

Fotograf: **Katia Forbert Petersen**

Fotografass.: **Birger Bohm**

Belyser: **Erik Nørsker**

Grip: **Mogens Otte**

Lyd: **Iben Haahr Andersen**

Scenograf: **Malene Ravn**

Klip: **Grete Møldrup**

Musik: **Anders Koppel**

Produktionsleder: **Jane Graun**

Produktionsass.: **Maria Raben**

Script: **Dan Sabel**

Mix: **Iben Haahr Andersen, Per Meinertsen**

Volontør: **Lars Harrekilde-Petersen**

Laboratorium: **Johan Ankerstjerne A/S**

Filtersætter: **Dorthe Bankwell**

Medvirkende:

Karen-Lise Mynster,

Lea Brøgger, Pernille Højmark-Jensen,

Beatrice Seedorff, Niels Martin Carlsen, Rikke Wølck,

Benjamin Vedel Ottensten, Sofie og Kaj Marott Andersen,

Aksel Andersen, Arne Pedersen, Karen Wagner, Lulu Roos,

Claus Bue, Katja Miehe-Renard.

METTE KNUDSEN

1

ACHILLES- HÆLEN

*»Det, der skræmmer mig mest, er,
at vi lever som på den yderste dag. –
Som om det ikke kunne betale sig
at satse på børn.«*

Finn Poulsen,

chef for Sveriges børne- og ungdomsteater »Unga Riks«

I 1970'erne og 1980'erne var det forbudt for kvinder at være afhængige af deres små børn.

Nu gjaldt det vores arbejde. Og når bare vi fik nogle ordentlige børneinstitutioner, så var sagen pingeling.

Holdningen var forståelig.

Det var en reaktion mod den undertrykkelse, som tusinder af kvinder fik øjnene op for i disse år.

Tidligere tider havde – både i virkeligheden og som et skræmmebillede

– haft den »hårde« karrierekvinde med briller og spadseredragt. – Kvinden, der såvel i samfundets som i egne øjne måtte sige nej til børn og ægteskab, hvis hun også ville gøre sig gældende på arbejdsmarkedet.

Sådan skulle det ikke være mere.

Kvinderne ville have både- og.

Både familie og børn.

Ligesom mændene.

Det fik vi.

Og ugebladene fyldtes af smilende, selverhvervende kvinder, der med ganske få undtagelser gentog, at det ikke var noget problem både at have et krævende arbejde samt børn og hjem.

Det hele var et spørgsmål om planlægning.

Og med hensyn til børnene var det ikke den kvantitative tid, der talte, men kvaliteten af samværet.

Parolen var klar: Hellere kort og intenst end langt og kedeligt.

At sige det modsatte – at indrømme, at hverdagen undertiden føltes som ravende kaos, at manglen på nattesøvn og trætheden var hinsides ens vildeste forestillingsevne, og at man havde lange, længselsfulde sug i mellemgulvet efter en blød barnekind og klisterede silkefingre, når klokken nærmede sig 14, var tabu.

Det ville jo være det samme som at indrømme, at kvinderne hørte til derhjemme, at det dermed stadig var legitimt at undertrykke dem på

alle tænkelige områder.
Nej, det gik ikke.

Men sandheden kunne ikke helt skjules.

Det var uden for enhver tvivl ualmindeligt krævende at passe arbejde, børn og hjem.

Af samme grund blev kvindernes faglige aktivitet ofte reduceret til et minimum eller til slet ingenting.

Mange kvinder valgte derfor ikke at få børn.

Hvorfor skulle de det?

På arbejdsmarkedet blev de i forvejen straffet med mindre løn, lavere anseelse og manglende advancements-muligheder. Udelukkende på

4 grund af deres køn.

Dertil kom så oven i købet det beklagelige faktum, at de fra naturens side var indrettet til at bære og føde vores fælles børn.

Lidt visionært kunne man ellers nok have forestillet sig det omvendte, nemlig at de blev belønnet og hjulpet på alle tænkelige måder, netop fordi de med deres liv sørgede for, at der kom nye borgere i samfundet, nye arbejdere på arbejdsmarkedet. – Kort sagt at verden fortsatte, og at menneskeslægten blev videreført.

Men nej. –

Sådan så virkeligheden ikke ud.

Og det tog mange kvinder konsekvensen af.

Fødselstallet faldt dramatisk.

Politikerne og den offentlige mening havde ingen vanskeligheder med at tyde skriften på væggen. – Noget måtte der gøres.

Det blev almindeligt, at børnefamiliens stressede liv engang imellem blev hevet frem og behørigt støvet af i medierne.

Jo, omsorgsdage ved børns sygdom burde også snart indføres.

Jo, nedsat arbejdstid for småbørnsfamilier burde ideelt set snart blive en realitet.

Bagefter fortsatte børnepasningslivet helt på samme måde.

Skilsmissetallene talte deres tydelige sprog: De skød skyhøjt op på kurver og statistikker.

For lige så lidt som der var nogen hjælp for kvinderne at hente på det store arbejdsmarked, lige så lidt var der det ofte hjemme på det lille private ditto.

Ægtemanden eller samleveren var desværre i den grad et produkt af sin opdragelse, at han var ude af stand til at betragte rengøring, madlavning og børnepasning som et arbejde. For ham var det noget, kvinden mere eller mindre var født til at gøre.

Og når han hårdt presset af sin egen sveddryppende erfaring endelig fandt ud af, at det rent faktisk også var et stykke konkret arbejde – ja, da veg han udenom.

Dermed slog løgnen og skænderierne døren ind, og giften spredte sig mellem manden og kvinden, således at selv den smertefulde og frygtede adskillelse blev bedre end den kærlighed, som de uophørlige svigt havde fået til at forbløde.

Årene gik.

Mange af de formelle problemer blev løst.

Ligelønnen var blevet indført på papiret.

Procenten af kvinder i folketing og politik sneg sig et par takker op.

Alle jobs stod nu i princippet åbne for kvinder.

Kvindelige ledere skiftede fra at være et absolut særsyn til at blive betragtet, som en voksende gruppe – en faktor der var kommet for at blive, og hvis kvaliteter måske kunne tilføre arbejdsmarkedet noget nyt.

Enlige mødre fandtes ikke mere kun blandt de socialt dårligst stillede, men talte sine medlemmer lige så vel inden for de høje uddannelser og indtægter.

Økonomiske lettelser for børnefamilien blev vedtaget.

Derfor mente den unge generation af opvoksede piger og kvinder ikke, at der var særligt meget mere at kæmpe for angående kvindernes stilling.

Men Achilles-hælen er forblevet uberørt.

Børnene er stadig i meget høj grad kvindernes ansvar.

Kvinderne må gerne få fuldtidsarbejde, gøre karriere eller gå ind i politik og fagligt arbejde.

8 Men at turde anskue dét at føde og passe børn som en samfundsmæssigt livsvigtig foreteelse og følgelig i nogle år kræve arbejdstiden nedsat for både kvinder og mænd uden forringelse i ansættelse, løn og advancement – dét er stadig noget utopisk, ja uhørt at fremføre.

Et tabu som selv kvinderne ikke tør angribe med selvfølgelighedens styrke.

Mette Knudsen

MAY SCHACK

9

MODERSKABET OG DET DELTE LIV

Jeg sidder med mit lille spædbarn på skødet. Vi er til fest. En kvinde ved bordet kan ikke få øjnene fra os. Så siger hun: »Jeg gik glip af hele den tid med mit eget.« Jeg får historien, om pasning dagen lang fra barnet var seks uger, job i en anden by, den lange transport. Den tid, der aldrig kommer igen.

Det moderne moderskab handler ikke bare om at leve sammen med sine børn – passe dem, elske dem, opdrage dem. Det handler også om adskillelse.

Småbørnsmødre i dag arbejder. De fleste er nødt til at tjene penge, nogle har, hvad man kunne kalde en karriere. Vi er kommet ud af den isolation som hjemmegående husmødre, der kostede tidligere generationers kvinder så meget i form af økonomisk og personlig selvstændighed og indflydelse.

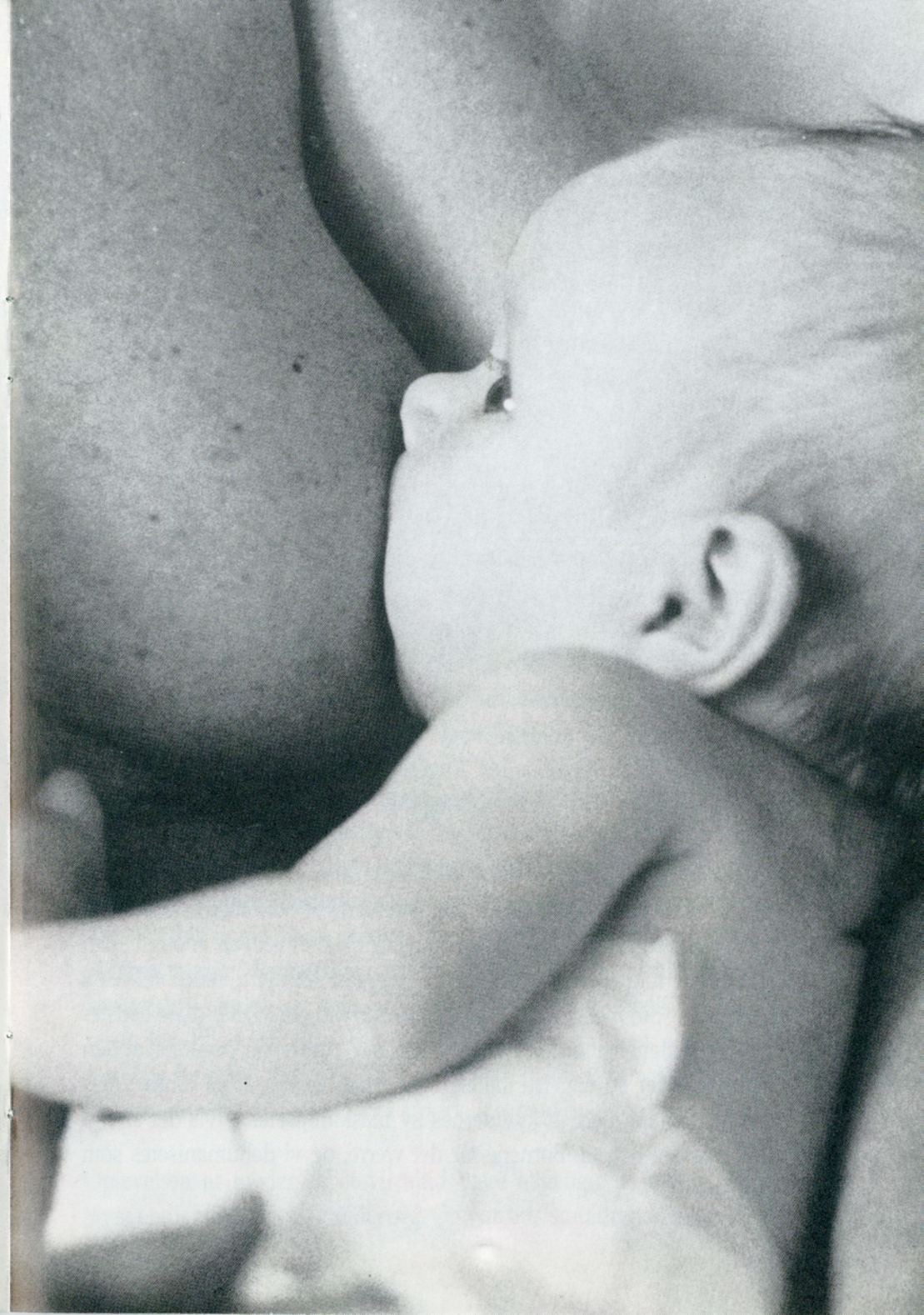
Men der er en pris, et tab eller en splittelse. Vi oplever det, når vi afleverer et alt for lille barn i vuggestuen. Vi mærker det de dage, barnet ikke vil i børnehave, fordi det er træt, småsløjt eller bare trænger til at være hjemme.

Det er ikke kun os, der betaler en pris, når vores følelser skal strækkes ud over, hvad vi kan klare. Når vi må gøre os blanke og hårde for at tilpasse os arbejdsmarkedets krav. Børn betaler den store del af prisen for, at mange forældre ikke er tilgængelige i ret mange vågne timer af dagen. Uden tid er forældreskabet og kærligheden et postulat, og hjemmet en afgangshal.

Den amerikanske forfatter Jane Swigart har undersøgt, hvordan kvinder oplever moderskabet. Hun fremhæver det paradoks, at man mener, at det at tage sig af børn er en hellig og betroet opgave – men ikke en opgave, der behøver opbakning. Og hun opfordrer til at kæmpe imod et samfund, der på mange måder forholder sig fjendtligt over for både forældres og børns trivsel. Børn får det ikke bedre, før man undersøger omsorgsgiverens betingelser:

»De behov, som den, der tager sig af barnet, måtte have, er der ingen, der bekymrer sig om. Samfundet formoder, at det at tage sig af de små er en let opgave, der kommer helt naturligt til kvinder, men ikke til mænd. Vi klynger os til billedet af moderen som den fødte omsorgsgiver, som ikke selv har brug for noget, hvis bare barnet får. Fordi interessen for, hvad omsorgsgiveren i virkeligheden føler, er så lille, benægter eller skjuler mange de sande og afgørende, men også sammensatte sider af børneopdragelsen.«

Vi ved fra de sidste årtiers indgående udviklingspsykologiske studier meget om, hvad der skal til for at skabe de rette betingelser for børn. Den britiske psykoanalytiker D.W. Winnicott har med sit begreb »holding environment« peget på, at det lille barn ikke kun holdes og favnes af moderens arme, men af hele hendes psykiske tilstand, der indvirker på barnet. Begrebet »holding environment« kan udvides til at omfatte hele den atmosfære, der omgiver moderen, alle de fysiske og psykiske forhold, der udgør rammen om hendes liv.

Hvordan har vi det så, alle os, der skal indleve os i barnet, genspejle det, give det selvfølelse og tillid til verden, samtidig med at alle de praktiske ting i forbindelse med at tage sig af børn skal ordnes? Hvad er det for et miljø, der »holder« os? Swigart skriver meget malende: »Normalt vil et samfund hjælpe moderen med at imødekomme de rutinemæssige krav, et barn stiller, i hvert fald i løbet af barnets første leveår. Sociale vaner, traditioner, en stor familie, særlige medlemmer af stammen – en kultur kan skabe et beskyttende miljø for moderen. Vores kultur gør som regel det modsatte: Mødre er isoleret fra andre mennesker, økonomisk presset til at vende tilbage til arbejdet kort tid efter fødslen eller psykisk presset til at præstere på et område, der er mere prestigefuldt end at være mor.«

Alle mødre kender den panik, man overmandes af om morgenen, når man herser urimeligt med børnene for at få dem ud af døren til tiden – så man ikke selv kommer for sent på arbejde. Alle mødre kender skrækken for, at børnene bliver syge – for så er man nødt til at forsømme på arbejdet. Hvad gør vi, når det hele braser sammen for den skrøbelige to-jobs børnefamilie? Når den mindste får skoldkopper, efter at man lige har bakset sig igennem den førstes med hele og halve løsninger? Jeg ringer til min mor, der kommer nogle dage, indtil det hele atter fungerer, børnene er raske og glade for at være sammen med én, der har over-skud til dem, og vi selv udsovede og huset ryddet op.

Da jeg fortalte om disse redninger til en gruppe ældre veninder, hvoraf nogle havde døtre, der ventede sig, erklærede de som med én mund, at den slags bedstemødre havde de ikke i sinde at blive. Fair enough, men det rislede mig alligevel koldt ned ad ryggen. Marilyn French stillede i sin roman »Sin mors datter« spørgsmålet: Hvad gør vi, når disse bedstemødre/tanter/kvinder ikke findes længere? Andre har peget på, at den egenskab, der på engelsk kaldes mothering, er ved at gå tabt i vores samfund i takt med, at kvindernes liv maskuliniseres. Hvis det er rigtigt, står det ilde til. Børnene får det værre, og vi dehumaniseres som mennesker.

Hvad der optog mig, da jeg i sin tid læste Swigarts bog, var, at hun brød den kulturelle tavshed omkring det at have børn. Der er et helt spektrum af erfaringer, der er omgærdet af tavshed: Nydelsen ved den tidlige symbiose, glæden over nærheden og båndet til de små, og i den anden ende af spektret: Følelsen af ikke at slå til, udmattelsen fysisk og psykisk, presset ved det delte liv. Swigart betoner, hvordan det at skulle tilbyde fysisk pleje, beskyttelse og indlevelse uophørligt, kan få forældre til at føle sig ikke bare udkørte, men også akut psykisk drænedes: »Mange mødre føler sig så svigtede, at de let bliver ofre for alarmerende kræfter både inde i sig selv og udenfor: Depression, vrede, skyld (for hvem kan tillade sig at være vred på et lille, forsvarsløst, elsket barn, som har brug for dig?), og følelsen af værdiløshed, som stammer fra vores kulturs foragt for det store arbejde, det er at opdrage børn.«

Oplevelsen af moderskabet vil altid være afhængig af under hvilke omstændigheder, det udfolder sig. Og vor tids smuldrende netværk af

familie og venner er kun en hjælp for de færreste. De heldige af os har mænd, der tager faderskabet alvorligt. Og nogle af os er heldige at kunne have nedsat tid, skiftende arbejdstider og skiftende arbejdspress. Man bliver en slags hyper-disciplineret artist i forsøget på at skaffe sig tid nok til sine børn. I forsøget på at mildne prisen for det delte liv.

Dette skal ikke lyde som en beklagelse. Det er nemlig det hele værd. Det anføres ofte, at en egenskab ved moderskabet er at kunne give uden at få noget igen. Ja. Sådan er det naturnødvendigt, sådan skal det være. Det er bl.a. det, kærligheden handler om.

Jeg går med min søn, knap tre år, i Den gamle By i Århus. I forretningen for damehatter kigger han sig omkring, ser på den lukkede glasdisk og på alle glasmontrerne, ser så på mig: »Jeg vil gerne have en hat til dig, mor!«

Sig ikke, at man bare giver uden at få noget igen. I alle retninger får man mere, end man nogensinde kunne have drømt sig til.

May Schack

Der er henvist til **Jane Swigart: Myten om den dårlige mor. -Følelser og virkelighed.** (1991).

May Schack er litteraturanmelder ved Politiken og redaktør ved Den store danske Encyklopædi.

SMÅBØRNS KARRUSELLEN

SOM SMÅBØRNSFORÆLDRE KAN MAN
IND IMELLEM FÅ LYST TIL
AT SLÅ BREMSERNE I
FOR AT FÅ KARRUSELLEN
TIL AT KØRE LIDT LANGSOMMERE.

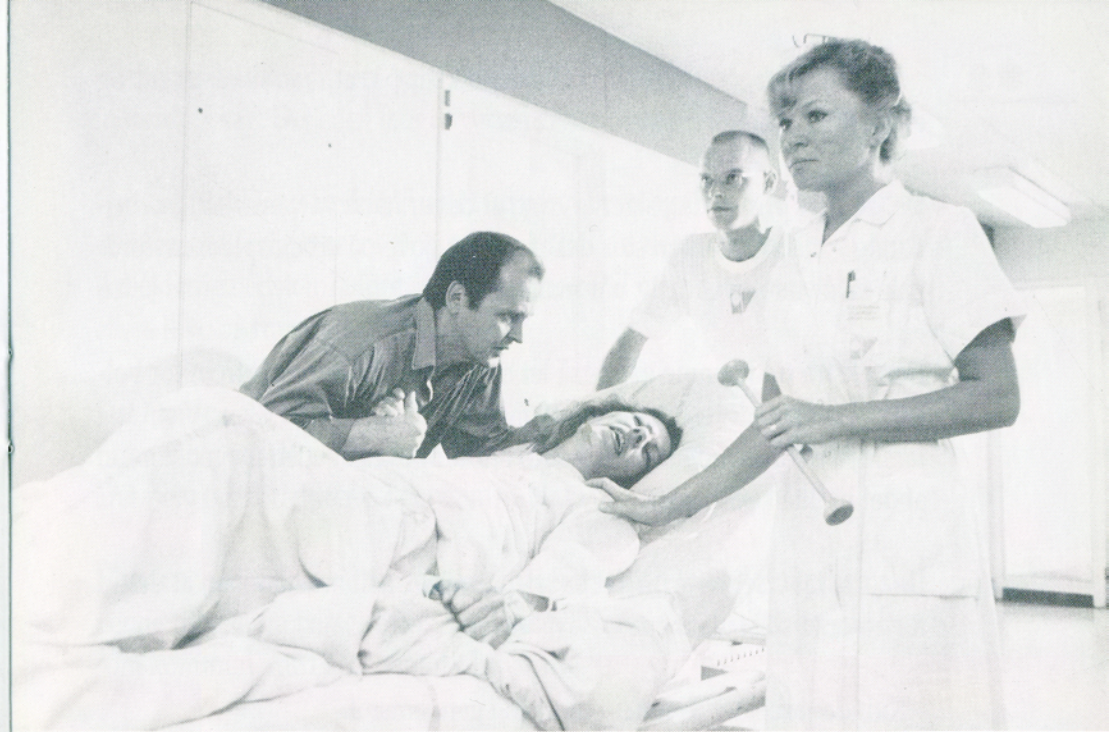
Hvad er det, vi har så travlt efter? Hvorfor er det nu, vi både vil have fuldtidsarbejde og småbørn på samme tid?

Økonomien er den første forklaring, der melder sig. Den er til at tage og føle på. Der er næsten ingen familier, der i dag kan klare sig med én indtægt.

Men holder det nu også. Hvad med de enlige forældre? De klarer sig jo.

De fleste af dem har jo nok heller ikke købt hus. Og mange enlige kvinder er afhængige af overførselsindkomster fra det offentlige og børnebidrag fra børnenes fædre. Det er fair nok, at de får det. Det er ingen ønskedrøm at stå alene med børnene. Hverken af følelsesmæssige, praktiske eller økonomiske årsager.

Måske kunne man gå ned i tid en overgang?

Det er alligevel ikke sundt med smør på brødet, og brødet kunne man jo så bage selv, selv om det egentlig var børnene, der skulle have den ekstra tid.

Det skulle selvfølgelig være os begge to, der gik ned i tid. Det er sundt for børnene at se mere til både far og mor. Men det er jo langt fra alle arbejdspladser, hvor deltid kan lade sig gøre. De færreste steder ser man mildt på mænd, der vil arbejde deltid. Fordommene er, at mænd på deltid må være totalt uinteresserede i deres arbejde.

Kvinderne ser man lidt mildere på. Det er jo mere naturligt, at de tager sig mere af børnene. De er i princippet heller ikke så interesserede i karrieren, og med den manglende ligeløn kan det jo også bedre betale sig.

Går man i tanker om at gå på deltid og få pengene sendt fra en »rig onkel«, er det i hvert fald vigtigt at sikre sig, at man ikke er den første, der ryger ud, hvis der skal rationaliseres. Man skal huske at få sin del af

18 uddannelseskagen, og man skal være sikker på, at man ikke for tid og evighed er afskåret fra at avancere.

De, der har prøvet det, siger iøvrigt, at det er hårdt at være deltidsarbejdende – man mister en stor del af alt det sjove på arbejdspladsen, fordi man skal være så effektiv, når man nu er der.

Den ekstra tid hjemme går også let op i praktiske gøremål frem for bol-ler og chokolade sammen med ungerne. Erfaringerne siger vist, at i familier, hvor kvinden er på deltid, har hun overtaget en meget stor del af det praktiske arbejde.

De tørre tal viser også, at det er i de færreste småbørnsfamilier, at deltid for alvor er slået igennem

– Kvinder arbejder 35 timer om ugen i gennemsnit.

– Mænd arbejder 43 timer om ugen i gennemsnit.

Måske findes der ikke så mange rige onkler, eller også har folk ligefrem lyst til at arbejde. Og har man arbejde, sidder man i saksen.

Det er meget få arbejdspladser, der har indrettet sig på, at de ansatte også har et familieliv, eventuelt med småbørn.

Men man skulle egentlig tro, at det snart gik op for dem.

Det er jo ikke noget nyt, at begge forældre beholder deres job. Faktisk er småbørnsmødre den »kvindetype«, der arbejder allermest.

– Af 100 mødre er 92 tilmeldt arbejdsmarkedet.

– Af 100 fædre er 97 tilmeldt arbejdsmarkedet.

19 Så det med at kombinere børn og arbejde er ikke en meget personlig og individuel sag. Det er så langt overvejende normen.

Og alligevel har man ikke fundet ud af, at børn også skal passes, når de er syge, ud- over »barns 1. sygedag« som de fleste har ret til at tage. Arbejdsløse bedsteforældre, der kan springe til med dags varsel, hænger ellers ikke på træerne.

Det har de også fundet ud af i Norge og Sverige, hvor forældrene har ret til henholdsvis 10 omsorgsdage hver, eller i Sverige op til 90 dage om året, selv om forældrene i gennemsnit kun bruger 7,5 dag pr. barn.

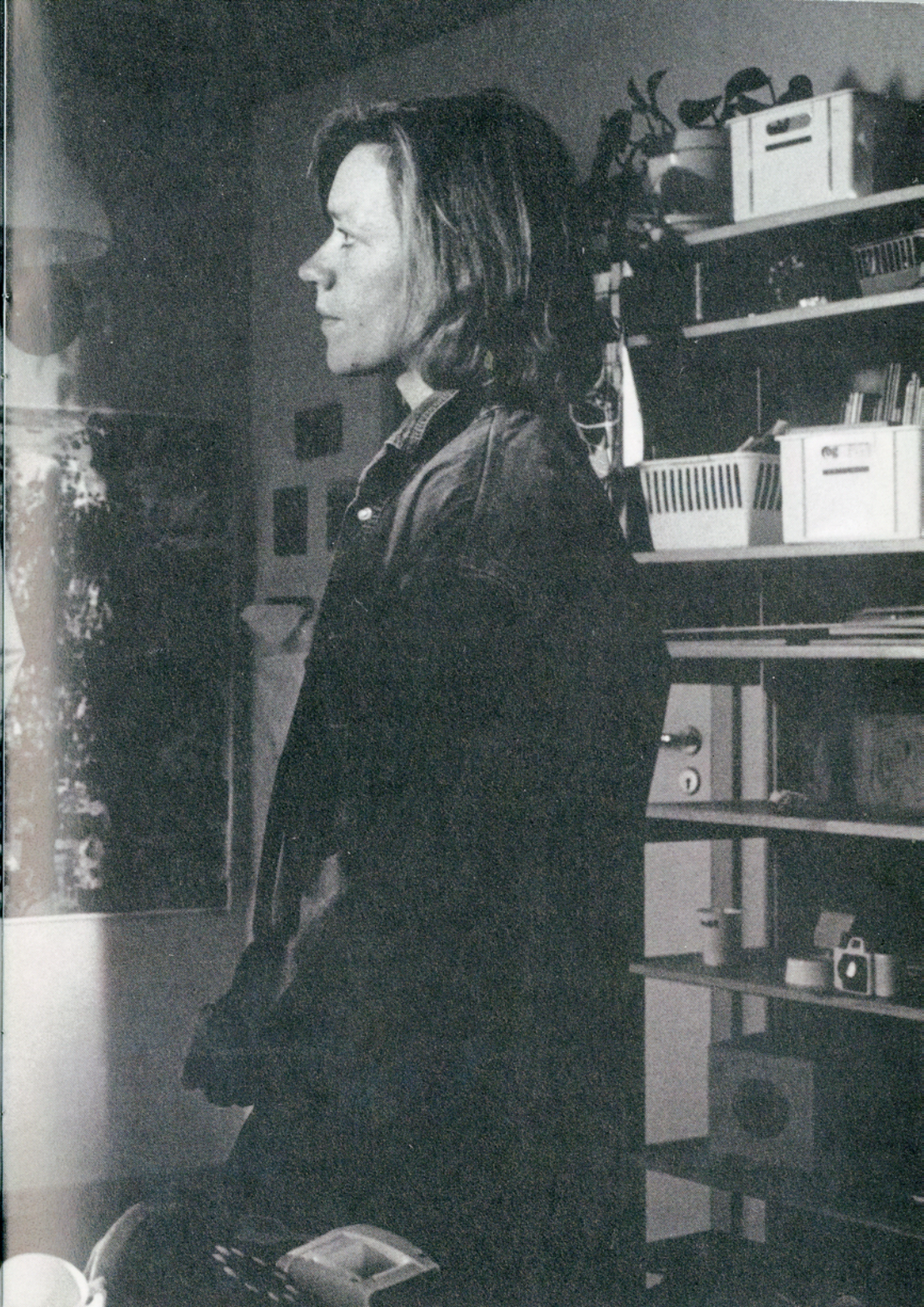
Man har heller ikke rigtigt fået koordineret reglen for, hvornår man skal vende tilbage fra barselsorlov, med ventelisten til de institutionspladser, som kommunerne er forpligtet til at skaffe.

Der er mange, som bliver nødt til at sige deres job op, fordi de ikke kan få passet børnene, og der er forbavsende mange kvinder, der bliver sagt op i forbindelse med graviditeten.

Hver 10. kvinde oplever at blive fyret i forbindelse med graviditeten, og ca. 1/4 af småbørnsmødrene er uden arbejde umiddelbart efter, at de har afsluttet deres barselsorlov.

Det store problem for disse kvinder er – ud over økonomien – at det er svært, især som småbørnsmor, at få fodfæste på arbejdsmarkedet igen, når man først har været ude.

De manglende børnepasningsmuligheder har langtrækkende konsekvenser for de kvinder, det går ud over. For det er mødrene og ikke fædrene, der bliver hårdt ramt af arbejdsløsheden.

**KVINDERS OG MÆNDS LEDIGHED (1987)
i forhold til den erhvervsaktive befolkning**

	Kvinder	mænd
Ingen børn	8.8%	8.2%
1 barn under 6 år 1	6.9%	7.8%
Flere børn under 6 år	18.8%	5.6%
Kun børn over 6 år	6.2%	2.6%
Alle	9.9%	6.7%

Den erhvervsaktive befolkning omfatter alle over 16 år, som ikke er husmødre, under uddannelse, pensionister, efterlønsmodtagere eller syge. (Kilde: "Ka' kvinder arbejde?", Ligestillingsrådet 1989).

Man kan selvfølgelig sige, at de arbejdsløse mødre ikke har problemer med, at karrusellen kører for hurtigt. Jo, måske på den måde, at det er utroligt svært at hoppe på, når man først er faldet af.

Og at være arbejdsløs mor er jo heller ikke det, vi har drømt om.

Vi vil faktisk gerne både have job og børn.

Og uden at vælte alle pillerne i Øresundsbroen kunne det også lade sig gøre at sikre

– en noget længere barselsorlov, gerne med en udvidelse på 3 måneder, udelukkende til mændene, en bedre start på arbejdsmarkedet tidsmæssigt det første år efter barselsorloven,

– løn under barselsorlov, også på det private område, så det ikke slår bunden ud af økonomien at få børn,

– ret til omsorgsdage, når børnene er syge,

– krav på en god og forsvarlig børnepasning efter endt barselsorlov,

– større accept af, at det i et par år er nødvendigt at geare ned arbejdsmæssigt.

Det er jo ganske få år af vores samlede arbejdsliv, at vi har småbørn, og barndommen kan ikke udsættes til bedre tider.

Vibeke Abel ligestillingskonsulent i HK.

METTE KNUDSEN

Cand.mag. i fransk og filmvidenskab. Medforfatter, -instruktør og -producent af spillefilmen »Ta' det som en mand, frue!« (1975). Medforfatter og -instruktør af TV-filmene »Er det løgn hva' jeg sir?« (1978) og »Bank under bordet« (1983). Instruktør og medinstruktør af diverse kortfilm, bl.a. »Tjenestepiger« (1984), »Rødstrømper« (1985) og »Frihed Lighed Stemmeret« (1990).

Tak til: Glostrup Amtssygehus, Vejlesøvej Vuggestue, Kildeskovshallen, D.S.B., Fritz Hartz, Ole Askman.

Produktion: OPHELIA Film & Video for Statens Filmcentral og Undervisningsministeriets Mediekontor.

Med støtte fra:

HK - DANMARK. Husligt Arbejder Forbund

samt Dansk Kvindesamfunds Århus Kreds' Legat af 1959, Kreditforeningen Danmark, Gangstedfonden, Overretssagfører L. Zeuthens Mindelegat, Dansk Beklædnings- og Textilarbejderforbund, KAD og SIDs Medie- og Kulturfond, Kommunale Lønarbejdere i Storkøbenhavn, Socialpædagogernes Landsforbund, Firma-Funktionærerne, Foreningen af Sygehjælpere i Storkøbenhavn, Dansk Socialrådgiverforening, Dansk Laborant-Forening.

Format: 35mm (Academy), 16mm, video

Længde: 22 min.

Farve: Sort/hvid

Tone: Dolby stereo (35mm og video), Mono (16mm)

Copyright: Ophelia Film & Video, 1993

Udlejning: Statens Filmcentral

SFC
STATENS FILMCENTRAL

Udgivet af SFC, 1993.

Redaktion: Mette Knudsen

Lay out: John Ovesen

Tryk: Haugaard Grafisk

